

L'EXPRESSIONIÓ ARQUITECTÒNICA DE LA PEDRA. Exemples

J.Llorens - ETSAB/UPC

La pedra i les seves formes han conformat a occident l'arquitectura representativa amb pretensions. La història es remunta, al menys al S.X a.C. a Göbekli Tepe, Turquia, on hi han les restes de un santuari de pedra que inverteixen la relació establerta entre agricultura, sedentarisme i civilització. Fins ara s'hi han descobert quatre construccions circulars o ovals de 10 a 30 m de diàmetre fetes de pilars en forma de T i murs que els uneixen de pedra calcària de gran resistència extreta de una pedrera a 100 km de distància amb pics de pedra. Les prospeccions geofísiques indiquen que n'hi podrien haver 16 més. Els murs són de pedra en sec sense treballar i els monòlits, de 3 m d'alçada, estan decorats amb relleus figuratius i pictogrames abstractes. Al centre hi ha dos pilars més alts que podrien haver suportat la coberta. Com que no s'hi han trobat restes de plantes ni animals domesticats, es considera que els constructors eren caçadors-recol·lectors. Potser alguns grups es van tenir que organitzar per protegir els cereals salvatges de la regió dels remats de gaseles i onagres (ases salvatges) i van construir aquest santuari. Lògicament, tant la construcció com el culte requeriren organització, líders i capellans. Per acabar d'arrodonir el misteri, no van abandonar ni destruir el conjunt. El van enterrar després del 8.000 a.C. amb residus d'altres assentaments.

Alguns moments i exemples de la història de la pedra en l'arquitectura:

1 La pedra en sec que requereix manteniment constant i no permet alçada perquè s'ensorra. Caracteritza l'edifici pel predomini de la coberta i les portes baixes.

2 Barraca de Vinya a Sant Pau de l'Ordal. Se'n troben arreu on hi hagi abundància de pedres i tenen diferents usos com ara servir d'aixopluc, guardar-hi les eines o albergar el bestiar.

3 "Palloza" (borda) al Camí de Santiago, O Cebreiro. Tenen de 10 a 20 m de diàmetre, estan fetes de pedra, fusta i palla i servien d'habitatge conjunt de persones i bestiar.

4 Amb el paredat concertat (tallant les cares que s'acorden) i la utilització de morter es va poder incrementar l'alçada i incorporar arcs a les obertures.

5 Graner de Great Coxwell, Abadia de Beaulieu 1300-1310, construït amb pedra local i estructura interior de fusta.

6 Posteriorment es van utilitzar els carreus (tallats a totes les cares) a les cantonades i encintats de les obertures.

7 En eixamplar les finestres i debilitar els murs, van aparèixer les pilastres.

8 Michelozzo di Bartolomeo, 1444: Palau Medici Riccardi, Florència. L'encoixinat ve a ser el tractament "brutalista" de la pedra que expressa riquesa i poder. Pot arribar a ser en alguns casos només un revestiment.

9 El monestir de Santa Caterina, Arequipa 1660, destaca per la plasticitat i austeritat dels murs massissos amb poques obertures per protegir/recloure les monges que hi habitaven. Està construït amb carreus blancs i rosats volcànics locals.

10 Lars Sonck, 1905: Helsinki Telephone Company Building, neorromànic richardsonià. L'acabat de la pedra també es pot considerar "brutalista", o sigui decididament exhibicionista.

11 Jorn Utzon, 1971: Can Lis, Portopetro, Mallorca. El marès és el material de la construcció tradicional a les Illes Balears. És una roca sedimentària detrítica composta per grans de sorra cohesionats per un ciment natural de carbonats. Es va formar per fossilització de les dunes. Fou molt emprat en la construcció d'edificis i murs de tancats de finques, destacant la Seu de Mallorca i el Palau de l'Almudaina. És una roca porosa (30% al 40%), té poca densitat ($1,62 \text{ g/cm}^3$) i poca resistència (40 kp/cm^2).

12 Carles Ferrater, 2001: Casa Tagomago, Santa Eulàlia des Riu, Eivissa.

13 Antón Garcia Abril, 2001: Escuela de Altos Estudios Musicales, Santiago de Compostela. Una estructura metàl·lica amb sostres de xapa col·laborant s'acaba folrant de granit gris Mondariz de 35 cm de gruix, 175 cm d'alçada i amplada variable. Les cares interiors i laterals van acabades llises però a les cares exteriors s'ha deixat el tall de la pedrera vist. Es tracta, segons l'autor, d'una "utilización radicalmente matérica del granito, evidenciando su sistema de extracción y enfatizando su estereotomía, situando al edificio más cerca de la Naturaleza que de la Arquitectura". (Quan falta lògica constructiva s'han de donar explicacions).